

СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ВПЛИВУ ЩОДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Соціальна компетентність поєднує в собі загальні ознаки поняття «компетентність особистості» які звужуються і уточнюються значенням і логікою поняття «соціальна». Такими загальними ознаками компетентностей є їх практико-орієнтований характер і творча спрямованість. Дж. Равен відзначав, що характеристики та здібності людей, які допомагають їй досягти особистісно значущих цілей, мають соціальний характер [7, с. 14-17].

У результаті аналізу соціально-педагогічної літератури з'ясовано, що розвиток соціальної компетентності особистості залежить від достатньої кількості взаємозалежних факторів:

- суб'єктивних та об'єктивних (вікові особливості та психофізіологічні якості особистості; природні здібності),
- зовнішніх та внутрішніх (психоемоційний клімат освітнього закладу і родини; суспільні процеси; життєвий досвід);
- колективних та індивідуальних (особливості організації соціального виховання та процесу соціалізації в освітньому закладі; рівень взаємодії з однолітками та дорослими; мотивація діяльності);
- сприятливих та несприятливих (узгодженість дій учасників навчально-виховного процесу; спрямованість дій на розвиток особистості в процесі проектування, його потенційних можливостей; дотримання педагогічних принципів; характер та умови організації взаємодії; достатність ресурсів) [3, с. 95-101].

Основним завданням освіти є формування професійно значущих та моральних якостей, творчої свободи особистості.

Підсумуюмо, що соціальна компетентність – це здатність до ефективної взаємодії в групі та команді, мобільність, вміння адаптуватись і визначати власні актуальні цілі, виконувати різні ролі й функції в колективі, проектувати, розробляти й реалізовувати соціальні плани індивідуальних і колективних дій; вміння визначати й реалізовувати мету комунікації в залежності від обставин; підтримувати міжособистісні взаємини в колективі; розв'язувати проблеми в різних життєвих ситуаціях [1, с. 71-74].

Експерти *Міжнародної комісії Ради Європи* (програма "DeSeCo" – Definition and Selection of Competencies) визначають розуміння компетентності

(competency) як здатності успішно задовольняти власні та суспільні потреби і реалізувати поставлені завдання [9, с. 10-12].

Визначимо критерії і показники соціально-рольового компонента соціальної компетентності особистості [4]:

Когнітивний критерій (знання щодо соціальних ролей):

- обізнаність щодо найбільш значущих соціальних ролей сучасного суспільства;

- уміння порівнювати соціальні ролі минулого і сучасного суспільства;

- розуміння того, які вимоги висуває сучасне суспільство до виконання конкретних соціальних ролей;

- усвідомлення необхідності виконання соціальних ролей для повноцінної життєдіяльності соціуму;

- знання про санкції (позитивні, негативні) щодо ефективності виконання соціальних ролей;

- усвідомлення основних етапів виконання соціальних ролей;

- вміння обґрунтувати вибір ролі;

- розуміння причин рольових конфліктів;

- усвідомлення змісту знань, умінь і навичок для виконання обраної ролі;

- розуміння сутності соціальних ролей тих людей, з якими спілкуєшся.

Емоційний критерій (емоційне ставлення до соціальних ролей):

- емоційне ставлення до конкретних соціальних ролей сучасного суспільства;

- емоційне ставлення до соціальних ролей, що виконуються особисто;

- вибір бажаних соціальних ролей;

- емоційна оцінка власної рольової поведінки;

- емоційна оцінка рольової поведінки своїх друзів, членів сім'ї;

- емоційна оцінка рольової поведінки в цілому громадян України;

- ставлення до санкцій щодо власної рольової поведінки;

- ставлення до санкцій щодо рольової поведінки своїх друзів, членів сім'ї;

- ставлення до санкцій щодо рольової поведінки в цілому громадян України.

Діяльнісний критерій (здатність до реальної рольової поведінки):

- міра повноти рольового набору (кількість ролей, які виконує індивід);

- здатність до оволодіння новими соціальними ролями;

- швидкість оволодіння новими соціальними ролями;

- здатність до повноцінної соціальної взаємодії на основі врахування власних ролей і ролей тих людей, з якими спілкуєшся;

- вміння вирішувати міжрольові та внутрішньорольові конфлікти;

- гнучкість виконання ролей (перехід від однієї ролі до іншої в різних ситуаціях);

- ступінь наполегливості, відповідальності у виконанні власної соціальної ролі.

Кожен критерій компетентності побудований на поєднанні *взаємовідповідних* когнітивних установок і практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і навичок, які можна мобілізувати для здійснення активних дій. Дана таблиця є прикладом побудови внутрішньої структури компетентності, орієнтованої на потреби [6, с. 13-41].

Деякі аспекти діяльнісного підходу можливо визначити як стратегії формування соціальної компетентності, розглянемо на прикладі взаємодії педагога та здобувача освіти:

Діяльність викладача

- пропонує завдання різного рівня;
- варіативні домашні завдання;
- перелік тем творчих робіт та доповідей;
- різні форми роботи для тематичного оцінювання;
- організовує групову роботу, передбачає створення груп змінного складу;
- створює проблемні ситуації;
- рекомендує самооцінку та взаємооцінку, забезпечує вільний вибір

рецензента.

Діяльність здобувача освіти

- робить вибір рівня домашньої роботи, рівня тематичного оцінювання;
- працює в групі;
- дає оцінку своїй відповіді, обирає рецензента на свою відповідь;
- визначає мету своєї діяльності;
- оцінює соціальні звички, пов'язані зі здоров'ям, оточуючим середовищем;
- бере участь у самоврядуванні;
- ставить особистісно значущі цілі.

Отже, діяльнісний підхід дає можливість отримати більш повне уявлення про особистість та скласти прогноз успішності майбутньої професійної діяльності. Орієнтація на майбутнє у підлітків й молодих людей має певні показники перспективних сфер реалізації соціальних очікувань. Індикаторами особистісних й соціальних змін, до яких призводить орієнтація на майбутнє виступають ціннісні (освіта, робота та кар'єра, співпраця, служіння), соціальні (рівність, соціальна справедливість, національна ідентичність, патріотизм, допомога іншим), життєві (життєстійкість, стратегічність, самоефективність, локус-контроль) та сімейні (шлюб, сім'я, батьківство) перспективи в умовах адаптації підлітків та молоді під час воєнного та післявоєнного періоду [8, с. 118]

Згідно із Законом України про освіту у статті 5 «Державна політика у сфері освіти», п. 1 «Освіта є державним пріоритетом, що забезпечує інноваційний, соціально-економічний і культурний розвиток суспільства. Фінансування освіти

є інвестицією в людський потенціал, сталий розвиток суспільства і держави» [6, с. 10-22], та враховуючи актуальність формування соціальної компетентності, можемо припустити, що це питання потребує виділення окремого часу в освітньому процесі на рівні формальної освіти.

Результати теоретичного аналізу з наукових джерел дозволяють зробити висновки, що поняття «соціальна компетентність» як комплексна характеристика особистості визначає ефективну соціальну взаємодію, ефективність соціалізації в професійному середовищі та навколишній світ, де важливими умовами ефективного вирішення життєвих проблем є соціальна зрілість, суб'єктивність і соціальна мудрість. Тому надзвичайно важливо на сьогодні щоб здобувачі освіти розвивали соціальні здібності шляхом проблемного навчання, дослідження й аналізу певних життєвих ситуацій, розігрування рішень у складних ситуаціях, обговорення соціальних проблем, оптимізації участі у суспільній діяльності. проект. Не менш важливим є розвиток соціальної компетентності вчителів, батьків, спеціалістів освіти з метою налагодження ефективного партнерства між учасниками освітнього процесу та впровадження освітніх інновацій.

Список використаних джерел

1. Гончарова-Горяньська М. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів. Київ, 2004. №7/8. С. 71-74.
2. *Життєва компетентність особистості* : науково-методичний посібник / за ред. Л. В. Сохань, І.Г. Єрмакова, Г. М. Несен. Київ, 2003. 520 с.
3. Коляда М.Г. Загальні принципи педагогічного проектування і діяльнісний підхід до його реалізації. *Проблеми сучасної педагогічної освіти* : збірн. статей. Серія: «Педагогіка і психологія». Вип. 12. Ч. 1. Ялта 2006. С. 95-101.
4. Кондратова Т.С. *Развитие социальной компетентности подростков в общеобразовательной школе* [Электронный ресурс] Синергетика образования. Вип. 12. Режим доступу : <http://www.sinorb.ru/artcls>.
5. Овчарук О.В. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. *Стратегія реформування освіти в Україні* : Рекомендації з освітньої політики. Київ, 2003. С. 13-41.
6. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178–179). С. 10-22.
7. РавенДж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. Москва, 2002. 396 с.
8. Савельчук, І. Соціальні очікування молоді: від теоретичного осмислення до практичного застосування у воєнний та післявоєнний період. *SocialWorkandEducation*. 2022. Vol.9. No.1. P. 113-121. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.1.9>

9. Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies. An Over arching Frame of Reference for an Assessment and Research Program – OECD (Draft). 2001. 12 p. Available at: <https://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/41529556.pdf>

Світлана АНДРІЙЧУК

кандидат педагогічних наук,
асистент кафедри педагогіки та соціальної роботи
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
ДО РОБОТИ ІЗ ЛЮДЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ
(З ДОСВІДУ КАФЕДРИ ПЕДАГОГІКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
ЧЕРНІВЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА)**

Підготовка майбутніх соціальних працівників у закладі вищої освіти повинна передбачати аналіз суспільних процесів у цілому, зміни і тенденції розвитку в соціальній політиці держави, соціальні запити регіону з метою формування професіоналів, які б були здатні змінити, усунути чи скорегувати актуальні соціальні проблеми. Одним із важливих напрямів соціальної роботи сьогодні є соціальна підтримка, захист та супровід людей із порушеннями у психофізичному розвитку.

Аналізуючи досвід підготовки фахівців соціальної сфери з інвалідами за кордоном зарубіжні дослідники (Д.Кокс (Австрія), Ч.Каретта (США), М.Пейн(Великобританія), Т.Йото (Японія)) вказують на такі недоліки у цьому процесі: по-перше, процес підготовки здійснюється поза економічними, політичними і соціальними інститутами, які в цілому визначають розвиток соціальної політики і соціальної роботи з даною категорією населення; по-друге, навчальні заклади, що готують соціальних працівників, часто не приділяють належної уваги практичній підготовці майбутніх спеціалістів; по-третє, не всі бажаючі і здібні до соціальної роботи громадяни мають можливість одержати відповідну підготовку; по-четверте, у процесі підготовки фахівців для соціальної роботи з людьми із порушеннями у розвитку увага акцентуються на міському середовищі і, відповідно, переважна більшість таких клієнтів у сільській місцевості не мають можливості отримати соціальну допомогу, яка їм необхідна (В.Г.Бочарова, 1997).

У контексті аналізу специфіки підготовки соціальних працівників цікавою є точка зору австрійського вченого Д.Кокса Науковець у своїй доповіді на XXVIII Міжнародному конгресі Шкіл соціальної роботи (1996 р., Гонконг) виділив три